

Mislav Gjurašin

Neki mikenski elementi u Homerovoj Ilijadi

Započevši godine 1900. svoja iskopavanja u Knosu na Kreti, otkrio je Arthur Evans dva nova pisma na pečenim glinenim pločicama. Starije je nazvao linear A, a mlađe linear B. No želeći sam otkriti tajnu pisma, Evans je dugo odbijao podastrijeti znanstvenom svijetu svoje nalaze; objavljivao je samo dijeliće onoga što je našao¹. No uskoro dolazi do otkrića novih arhiva u mjestima kopnene Grčke. Godine 1939. Carl Blegen otkopava Nestorov Pil te nalazi mnoštvo pločica s linear B pismom. Pločice se dalje otkrivaju u Mikeni i Tebi, sve potječu iz zadnje faze spomenutih gradova koji nasilno propadaju u požarima, te tako ispečene pločice ostaju sačuvane.

U međuvremenu je bilo mnogo pokušaja i drugih znanstvenika i entuzijasta (npr. Alice Kober, Emmett L. Bennett) da pročitaju tekstove zapisane tim pismima. Premda nisu bili ni blizu rješenju, ipak su uvidjeli neke osnovne pravilnosti, pa i pravila pisanja. Većina ih je ipak dijelila mišljenje kako se ne radi o natpisima na grčkom jeziku². Mnogi su tako pretpostavljali da je riječ o likijskom, etruščanskom, lidijskom, pelazgijskom, eteokretskom i nekim drugim jezicima³. Svijet je morao čekati pola stoljeća na rješenje zagonetnog pisma.

Grčki je alfabet dugo vremena bio smatran najstarijim grčkim pismom, sve do 1952. kada je mladi britanski arhitekt Michael Ventris dešifrirao mlađe pismo glinenih pločica, linear B i dokazao da su Grci bili pismeni mnogo ranije no što se do tada mislilo. Pismo koje se sastoji od dvjestotinjak znakova za slogove i ideograma razvilo se od ranijeg pisma, linear A, pisma nedešifriranog jezika o kojem gotovo ništa ne znamo osim da nije bio grčki.

Pismo nazvano linear B, jednostavnija varijanta starijeg pisma, primijenjeno je kao «alat» za zapisivanje novog jezika, grčkog, koji od 15. stoljeća prije Kr. postaje dominantnim jezikom upravljačkog sloja kretskih zajednica, ali to pismo nije dobro odražavalo grčki fonetski sustav. Ventris je jasno pokazao da je jezik zapisa grčki, no

¹ Evans objavljuje samo 14 natpisa u I. tomu *Scripta Minoa* 1909. godine, a 1936. u IV. tomu *The Palace of Minos* objavljuje još 120 natpisa. Tek 1952. godine, nakon Evansove smrti, njegov suradnik John Myres objavljuje *Scripta Minoa II*, Evansovo detaljno izvješće o linear A i linear B pločicama s mnoštvom primjera.

² Evans, smatrajući Kretu kolijevkom mikenske civilizacije, a Grčku njenom kolonijom, vjerovao je da su pločice otkrivene na kopnu kretski uvoz te nije uopće dozvoljavao mogućnost da su Grci tog perioda poznavali pismo.

³ Sam Ventris je u 17. godini pokušao dokazati da je jezik natpisa etruščanski.

ne jezik grčke književnosti uključujući i Homera, već nekoliko stoljeća stariji grčki nazvan mikenskim po središtu tadašnjeg grčkoga svijeta. Mikenski je dakle najranije posvjedočeni oblik grčkog jezika koji se govorio između 16. i 12. st. pr. Kr. Propašću mikenske civilizacije nastupa potpuni prekid s civilizacijskim dosezima toga perioda, pa je tom prilikom nestalo i poznavanje pisma kojima su se pripadnici mikenske civilizacije služili.

Nakon nekoliko stoljeća pojavit će se novo pismo, mnogo prikladnije zapisivanju grčkoga jezika – alfabet.

Linear B pak – odnosno tekstovi na glinenim pločicama njime zapisani – i dalje su neizostavni u svakom proučavanju mikenskoga doba. Uostalom, fond objavljenih tekstova zapisanih tim pismom neprestano se povećava čime se poboljšava i naš uvid u život tog perioda grčke civilizacije.

Linear B - pravila pisanja

Linear B vrlo je nezgodno pismo za pisanje grčkog jezika. Postoji pet vokala (a, e, i, o, u). Znakovi za vokal se koriste na početku riječi i u hijatu usred riječi: *a-ne-mo = anemos*; *e-pi = epi*; *ko-to-no-o-ko = ktinookhos*. Pismo ne razlikuje kratke i duge vokale.

Drugi dio diftonga na -u redovito se piše: *ta-u-ro = tauros*; *ze-u-ke-si = zeuges*; *re-u-ko = leukoi*.

No kod diftonga na -i drugi dio se ne piše prije suglasnika ili na kraju riječi: *e-ra-wo = elaiwon*; *e-ke = ekhei*; *po-me = poimen*; *wo-no = woinos*. prije vokala drugi dio diftonga na -i se piše znakom -j-: *te-re-ja = teleja*; *te-o-jo = theojo*; *i-je-re-ja = hijereja*.

Kombinacija vokala s glasovima i i u daje poluvokale -j- i -w-: *i-ja-te = ijater*; *i-je-ro = hijeros*; *ku-wa-no = kuwanoi*; *tu-we-a = thuwea*

Pismo zanemaruje aspiraciju i zvučnost, osim u slučaju dentala (*da, de, di, do, du*): *k-* može predstavljati *k-, g-, kh-*: *ke-ka-u-me-no = kekaumenos*; *a-ko-ra = agora*; *ki-to = khiton*.

p- može predstavljati *p-, ph-*: *pa-te = pater*; *pu-ta = phuta*.

t- može predstavljati *t-, th-*: *te-ko-to = tekton*; *te-o = theoi*.

Postoji samo jedan niz likvida pa *r-* može predstavljati *r-* i *l-*: *e-ru-ta-ra = eruthra*; *me-ri = meli*.

Geminacija nije naznačena: *e-ra-pe-me-na = errapmena*; *qe-to-ro-pi = qetropphi*.

Konsonantske skupine rješavaju se tako da se konsonant prije drugog konsonanta piše s vokalom tog drugog konsonanta: *ka-ra-wi-po-ro = klawiphoros*; *ka-ra-te-ra = kratera*; *i-po-no = ipnoi*; *e-ra-pe-me-na = errapmena*; *po-ti-ni-ja = potnija*; *e-ru-ta-ra = eruthra*.

U konsonantskim skupinama, gdje je prvi dio nazal (*m, n*), likvida (*l, r*) ili sibilant (*s*), taj dio se izostavlja u pisanju: *ka-ko = khalkos*; *pe-ma = sperma*; *a-pi = amph*; *e-ko-si = ekhonsi*; *pa-te = pantes*; *ko-wo = korwoi*; *wa-tu = wastu*. Isto tako, zbog

ovog pravila, ispušta se *s-* na početku riječi prije suglasnika: *ke-re-a = skelea*; *ta-to-mo = stathmos*.

Na kraju riječi ispuštaju se završno *-n, -r, -s* i vjerojatno *-ns*: *te-ko-to = tekton*; *pa-te = pater*; *to-so = tossos*.

Ne postoji nikakav znak za aspiraciju niti je moguće prepoznati aspirirane suglasnike: *o-te = hote*.

Iz ovih je pravila jasno vidljivo da linear B nije pismo stvoreno za grčki jezik već za neki drugi, stariji jezik (jezik linear A pisma) te je preuzeto i prilagođeno. Zbog svih navedenih mogućnosti čitanja dolazi do velikog broja istopisnica te je potrebno proučiti kontekst, koji se često i ne može jasno ustanoviti, da bi se moglo utvrditi o kojoj se riječi radi.

Fonologija

Digama

Digama je staro grčko slovo koje je označavalo glas /w/. Digama se isprva zvala *wau* i s tim nazivom preuzeta je kao dio starog alfabeta od Feničana, gdje je imala naziv *waw*⁴. Slovo *Ϝ* (*Ϝαυ) često nalazimo na ranim natpisima u većini grčkih dijalekata osim u jonsko-atičkom i lezbijskom.

Digama je odraz indoeuropskog *w koje u mikenskom ostaje u svim položajima u slogovima *wa, we, wi, wo*:

Na početku riječi: *wa -tu = wast, Ϝάστυ*, »grad«;

wo -ko = woikos, Ϝοῖκος, »kuća«;

we -to = wetos, Ϝέτος, »(ova) godina«;

wi -ri -no = wrinos, Ϝρινός, »koža«.

Među vokalima: *ka -ra -wi -po -ro = klawiphoros, κλαφίφορος*, »ključonoša«;

ka -ke -we = khalkewes, χαλκῆρες, »kovači«;

e -ra -wo = elawon, ἔλαφον, »ulje«.

U konsonantskim skupinama: *ko -wo = korwos, κόρφοι*, »dječak«;

ke -se -nu -wi -ja = xenwia, ξένωια, »strana, tuđa«;

do -we -jo = dorwejo, δορφεῖος, »drven«.

U klasičnom grčkom glas *w* nestaje najprije u konsonantskim skupinama, zatim među vokalima i konačno na početku riječi prije vokala, gdje se, međutim, u nekim dijalektima uspio održati dosta dugo:

**wek^w-/*wok^w-* > grč. *ῥέπος*, ἔπος, lat. *vōx*, ved. *vácas*; **woyk'o-* > grč. *Ϝοῖκος*, οἶκος, lat. *vīcus*, ved. *viś*; ie. *newos > grč. *vé(Ϝ)ος*, lat. *novus*, ved. *náva*.

⁴ Ime za ovo slovo, *δίγαμμα*, nastalo je iz neznanja, tj. iz nepoznavanja glasa /w/ i slova kojim se označavao i zato mu se daje opisno ime (dvostruko gama). Rimski gramatičar Kasiodor, citirajući redak iz izgubljenog Varonova djela, kao ime slova navodi *va* što je očito kraće za *vau* tj. grč. *Ϝαυ.

Ponekad se odrazi kao spiritus asper:

*wespero- > grč. ἔσπερος, lat. *vesper*; *wes- > grč. ἔννυμι, lat. *vestis*, ved. *vas*;
*wes-ti- > grč. ἔστία, Ἔστία, lat. *Vesta*.

U kojim točno okolnostima *w nekad nestaje, a nekad daje spiritus asper nije sasvim jasno. Od istog indoeuropskog korijena u grčkom možemo naći oba odraza: ie. *wid-tor > grč. ἴστωρ, ali *woyd-h₂e > grč. (F)οἶδα.

U Homerovom bogatom stvaralaštvu ne nalazimo digame, ali prozodija jasno pokazuje da digama igra značajnu ulogu u epskom jeziku. Riječi koje su nekad počinjale digamom često čine prethodni slog dugim po položaju, sprečavaju eliziju, sprečavaju kraćenje prethodnog diftonga ili dugog vokala.

Uzmimo u obzir sljedeći stih:

- - | - υ υ | - υ υ | υ υ υ υ - | - υ
αἰδοῖός τέ μοι ἔσσι φίλε ἔκυρὲ δεινός τε· (Γ 172)

Očito nešto nije u redu jer ovo što vidimo nije daktilski heksametar. No greške su lako ispravljive, kada znamo da su ἔκυρὲ i δεινός nekad imali digammu te su izgledali *FFεκυρὲ* i *δFεινός*⁵:

*dwey- > grč. δέος, δεῖδω, av. *dvaetha*; *swekuro > grč. ἔκυρός, lat. *socer*, skr. *śvaśuras*.

Umetanjem digame dolazi do duljenja po poziciji prethodnog sloga i tako stih metrički ima smisla.

- - | - υ υ | - υ υ | - υ υ | - - | - υ
αἰδοῖός τέ μοι ἔσσι φίλε *FFεκυρὲ* *δFεινός* τε· (Γ 172)

Isto se događa u ovim primjerima:

- - | - υ υ | - - | υ υ υ | - υ υ | - -
ἔσθλὸν δ' οὐτέ τί πω εἶπας ἔπος οὐτ' ἐτέλεσσας· (A 108)

- - | - υ υ | - - | - υ υ | - υ υ | - -
ἔσθλὸν δ' οὐτέ τί πω *φEἶπας* *Fέπος* οὐτ' ἐτέλεσσας· (A 108)⁶

*wek^w/**wok^w* > grč. *φέπος* (ἔπος), lat. *vōx*, skr. *vacas*.

- υ υ υ - | - υ υ | - υ υ | - υ υ | - -
ἦ ὀλίγον οἷ παῖδα εἰκότα γείνατο Τυδεύς. (E 800)
- υ υ | - - | - υ υ | - υ υ | - υ υ | - -
ἦ ὀλίγον *φOἷ* παῖδα *φEφOικότα* γείνατο Τυδεύς. (E 800)

⁵ Ie. *sw- može dati *ww- (FF-), no ne zna se točno po kojim glasovnim zakonitostima.

⁶ U ovom je stihu vidljivo kako digama u slijedu πω *φEἶπας* priječi kraćenje prethodnog dugog vokala pred drugim vokalom.

*swoy > grč. οἷ, ved. *swayám*.

*we-woyk- > ἔοικα.

U posljednjem, a i u sljedećim primjerima možemo vidjeti kako digama sprečava eliziju te kako nastaje hijat koji je samo prividan:

Ἄτρεΐδης τε ἀναξ ἀνδρῶν καὶ δῖος Ἀχιλλεύς. (A 7)

- υ υ | - υ υ | - - | - - | - υ υ | - -

Ἄτρεΐδης τε *Fάναξ* ἀνδρῶν καὶ δῖος Ἀχιλλεύς. (A 7)

mik. *wa-na-ka* = *wanaks*, grč. *Fάναξ*.

ἦμενον· οὐδ' ἄρα τῷ γε ἄδων γήθησεν Ἀχιλλεύς. (A 330)

- υ υ | - υ υ | - υ υ | - - | - υ υ | - -

ἦμενον· οὐδ' ἄρα τῷ γε *Fιδὼν* γήθησεν Ἀχιλλεύς. (A 330)

*wid-/*weyd- > grč. ἄδειν (εἶδον), mik. *wi-de* = *φEἶδε*, lat. *videō*, stsl. *viděti*.

ἐν γαίῃ κατέπηκτο· ὃ δὲ μάλα ἠδὺν γελάσσας (A 378)

- - | - υ υ | - υ υ | - υ υ | - υ υ | - υ

ἐν γαίῃ κατέπηκτο· ὃ δὲ μάλα *Fηδὺν* γελάσσας (A 378)

*sweh₂du- > grč. ἠδύς, lat. *suāvis*.

Ovakvo slaganje metričke sheme nije konzistentno jer postoje brojna mjesta u Ilijadi gdje se digama ignorira tako da dolazi do elizije vokala ili se kratak vokal ne dulji po poziciji. Često ista riječ u jednom slučaju sprečava eliziju, a u drugom ne.

οὐ μὲν πως ἄλιον πέλει ὄρκιον αἰμά τε ἀρνῶν (Δ 158)

νῆας ἔπι γλαφυρὰς ἄεναι ἠδ' ἄρν' ἐκελευεν (Γ 119)

U prvom stihu (Δ 158) u slijedu τε ἀρνῶν ne dolazi do elizije zbog digame (*φαρνῶν*⁷), ali već u sljedećem stihu (Γ 119) u slijedu ἠδ' ἄρν' nema digame te dolazi do elizije. Nije zanemariv podatak da mjesta gdje digama ima metričku ulogu ima 3354, dok onih mjesta gdje je digama zanemarena ima 617.

Osim prozodije, ostatke digame nalazimo i u pisanju nekih riječi. Dok digamma u većini dijalekata nestaje bez traga, u Homera (u jonskom), kod riječi koje su sadržavale konsonantske skupine *νF*, *λF* i *ρF* dolazi do naknadnog produljivanja:

mikenski	jonski (Homer)	dorski	atički	rani oblici
<i>ke-se-nu-wi-ja</i> = <i>xenwia</i>	ξεινία	ξηνος	ξένος	ξενφος
<i>ko-wa</i> = <i>korwa</i>	κούρη	κωρα	κόρη	κορφα
<i>wo-wo</i> = <i>worwos</i>	οὔρος	ωρος	ὄρος	φορφος

⁷ Znamo da je ova riječ počinjala digamom jer ju u cakonskom nalazimo u obliku βάννη.

U jonskom i dorskom dolazi do duljenja, a u atičkom kao da se ništa ne događa. Međutim, ako se uzme u obzir atičko dugo $\alpha > \eta$ osim nakon ϵ , ι , i ρ , jedini način na koji se može objasniti nezadržavanje dugog α u $\kappa\acute{o}\rho\eta$ jest pretpostavka da je između ρ i tog dugog α postojalo f koje je onda sprečavalo zadržavanje dugog α . Čini se, dakle, da je do gubljenja digamme u atičkom došlo tek nakon $\tilde{\alpha} > \eta$.

Postoje slučajevi u kojima nemamo potvrdu za νf , λf i ρf u mikenskom, no mogu se dokazati iz odnosa jonskog i atičkog komparativnom metodom.

jonski (Homer)		atički pragrčki
μοῦνος	μόνος	* <i>monwos</i>
οὔλος		ὄλος * <i>solwos</i>

Kontrakcija vokala

U mikenskom nema slučaja koji bi potvrdili kontrakciju vokala poznatu iz klasičnog grčkog. Izostanak stezanja je vidljiv: u infinitivu $-e-e = -een$; u nastavcima sigmatskih osnova $-e-o = -eos$, $-e-e = -ee$, $-e-a = -ea$.

Morfologija

Imenice

Mikenski sustav deklinacija nevjerojatno je sličan Homerovu. Razlikujemo četiri padeža u jednini (nominativ, akuzativ, genitiv, dativ/lokativ) i pet padeža u množini (nominativ, akuzativ, genitiv, dativ/lokativ, instrumental). Instrumental je označen sufiksom $-pi$ u prvoj i trećoj deklinaciji. U jednini se instrumental poklapa s dativom/lokativom. Zasad još nema oblika za vokativ što nije ni čudno s obzirom na vrlo neosoban administrativan karakter linear B natpisa.

O-deklinacija

Završetak za genitiv singulara u mikenskom je $o-jo = oio$. U Homera je taj završetak potvrđen kao $-oio$, no osim njega pojavljuju se i $-oo$ i $-ou$. Smatra se da ta tri završetka predstavljaju kronološki razvoj. Završetak $-oio$ ($-ou$) potječe od ie. $*-o-syo$ isto kao i skr. $-a-sya$ (skr. *vr̥kasya*), faliskičko (*Kaisiosio* – g. jd. imena *Kaisios*) i arhaisko latinsko $-osio$ sačuvano na natpisu *Lapis Satricanus* gdje stoji *Popliosio Ualesiosio* (klas. lat. *Publii Ualerii*). Nastavak $*-syo$ je vjerojatno bio općeindoeuropski nastavak genitiva jednine tematskih imenica; izgleda kao nominativ jednine s dodanom česticom $*yo$ koja služi za tvorbu relativnih rečenica (relativna zamjenica: skr. *yas*, grč. ὅς). Sintaktički je razvoj mogao biti: $*wllkwos yo h_1dōn$ »vuk, kojega zub« > $*wllkwosyo h_1dōn$ »vuka zub, vučji zub« > $\lambda\acute{\upsilon}\kappa\omicron\iota\ \acute{o}\delta\acute{o}\upsilon\varsigma$, skr. *vr̥kasya dān*⁸. U klasičnom latinskom ne nalazimo više

⁸ Ovakvo su se najvjerojatnije razvili svi padežni nastavci. Matasović 1997

završetak $-osio$ već završetak $-i$ nepoznatoga postanja no posvjedočen i u drugim indoeuropskim jezicima (galski g. sg. $-i$, venetski g. sg. $-i$, toharski g. sg. $-i$, a možda i mesapski g. sg. $-ihi$)⁹. Ie. $*-o-syo$ se u grčkom razvilo vjerojatno ovako:

ie. $*-o-syo$ > pragrč. $*-ohyo$, $*-oyyo$ > mik. *o-jo*, hom. $-oio$ > grč. $-ou$.

KN Ai 63 *pe-se-ro-jo e-e-si ŽENA 1 ko-wa 1 ko-wo 1 Pselloio¹⁰ eens¹¹ ŽENA¹² 1 korwa 1 korwos 1*
»Pselovi su: jedna žena, jedna djevojka, jedan dječak.«

KN Gg 702.2 *da-pu-ri-to-jo po-ti-ni-a me-ri AMFORA 1 daburinthoio¹³ potniāi meli AMFORA 1*
»Jedna posuda meda gospodarici Labirinta.«

PY Eo 247.2 *e-ko-to te-o-jo do-e-ro e-ke-qe o-na-to pa-ra ai-ti-jo-qe ko-to-no-o-ko ŽITO 1*
Hektor theoio doelos ekhei-qe¹⁴ onāton¹⁵ para Aithioqei ktoino(h) okhoi¹⁶ ŽITO 1
»Hektor, sluga božji, i ima zakup od Aithioqs vlasnika parcele: 12 l žita.«

U dativu (i ablativu) množine ie. $*-ōys$ nepoznata postanja bio je završetak za instrumental množine o-deklinacije i zamjeničke deklinacije (ved. $-āis$). U grč. $-oic$ i praital. $*-oys$ došlo je do pokraćivanja diftonga po Osthoffovu zakonu pa tako u osk. $-ois$, $-úis$, a u starolat. nalazimo oblik *poplois* u kultnoj svećeničkoj pjesmi *Carmen Saliare*, a posvjedočen je i završetak $-eis$ u starolatinskom koji daje $-īs$ ¹⁷. Homerski, jonski i ranoatički $-oisi$ je zapravo završetak za ie. lokativ množine $*-ōysu$ (ved. $-eṣu$) koji se sastoji od zamjeničkog $*-oy-$ i uobičajenog nastavka za lokativ množine $*-su$, međutim u grčkom je završno $*-u$ zamijenjeno

⁹ U klasičnom je latinskom ie. nastavak $*-o-syo$ vjerojatno očuvan u zamjeničkom nastavku za g. sg. $-ius$ (*ipsius* «samoga», *unius* «jednoga», *illius* «onoga»). Završetku $-osio$ dodano je još jedno $*-s$ analogijom prema genitivnim završecima ostalih deklinacija, a prvo je $-s$ sinkopom (ili disimilacijom) izostavljeno. Tako nastalo $*-oios$ pravilno se odrazilo kao $-ius$. (Matasović 1997)

¹⁰ *Psellos* se kao ime ponovno javlja dosta kasno u grčkom ($\Psi\epsilon\lambda\lambda\acute{o}\varsigma$), no ima ga zato u Eshila u svojstvu pridjeva ($\psi\epsilon\lambda\lambda\acute{o}\varsigma$ nerazumljiv).

¹¹ Ie. $*h_1senti$ > pragrč. $*ehenti$ > mik. *eesi*

¹² Velikim tiskanim slovima napisana su značenja ideograma.

¹³ Riječ je posudnica iz nekog egejskog supstrata, koja je sadržavala međuglas koji Grci nisu mogli jasno raspoznati; tako vjerojatno i $\delta\acute{\alpha}\phi\eta\eta/\lambda\acute{\alpha}\phi\eta\eta$, $\acute{O}\delta\upsilon\sigma\sigma\epsilon\acute{\upsilon}\varsigma/\acute{O}\lambda\upsilon\sigma\sigma\epsilon\acute{\upsilon}\varsigma$, a možda i het. *Tabarnas/Labarnas* (ime het. kralja).

¹⁴ Ie. $*-k^we$ > grč. $t\acute{e}$, lat. $-que$ («i, te»).

¹⁵ «Zemlja za zakup, najam», usp. ὀνίημι.

¹⁶ «Vlasnik zemlje, parcele»; *ktoina* < ie. $*kti-$ > $\kappa\tau\acute{\iota}\zeta\omicron$.

¹⁷ Po Osthoffovu zakonu dugi samoglasnik i diftong se pokraćuju ispred sonanta i suglasnika. Tako ie. $*dy\acute{e}ws$ > grč. $Z\epsilon\acute{\upsilon}\varsigma$, ved. *dyāus*.

s nastavkom *-i iz lokativa jednine. Mikenski razlikuje instrumental množine na -o tj. -οις (*opoqo* = *opoqois* – nesigurno značenje) i dativ/lokativ na -o-i tj. -οι(h)ι < *-oisi (*te-o-i* = *theoihī* »bogovima«). Većina grčkih dijalekata od svog najranijeg vremena koristi završetak -οις dok je u homerskom završetku -οισι međuvokalsko -σ-, koje je već u mikenskom bilo izgubljeno, ponovno uspostavljeno analogijom prema nastavku -σι iz konsonantskih osnova. Primjeri instrumentala na -pi u mikenskoj o-deklinaciji su malobrojni i nesigurni.

PY Fn 50.11 *au[-ke-i-]ja-te-wo do-e-ro-i JEČAM 1*

Au-ke-i-ja-te-wos doeloihi JEČAM 1

»Slugama Au-ke-i-ja-te-wa (g.sg): 12 l ječma.«

KN Ra 1548 *de-so-mo ku-ka-ro pi-ri-je-te pa-ka-na a-ra-ru-wo-a MAČ 3*

desmois Kukalos priēter phasgana ararwoha MAČ 3

»Kukalos, nožar: mačevi opremljeni remenjem: tri mača.«

KN Se 1006.1 *e-re-pa-te-jo-pi o-mo-pi...*

elephanteiophi oimophi...

»S trakama bjelokosti...«

Moguće je da je homerski završetak -οιυν za genitiv/dativ duala u ἵπποιυν, ὄμμοιυν, ὄφθαλμοῖυν odraz mikenskog -o-i, no nemoguće je utvrditi zbog pisanja. Završetak je isto tako nemoguće usporediti s dualnim nastavcima drugih jezika.

A - deklinacija

Genitiv množine a-deklinacije u grčkom, kao i u latinskom, ne pokazuje razvoj ie. *-eH₂ōm/*-eH₂ōm > pragrč. *- āōm već preuzima ie. zamjenički završetak *-eH₂sōm (ved. -*āsām*) koji u pragrčkom gubljenjem međuvokalskog *-s- postaje *-āhōm pored imenskog *āōm¹⁸. Najprihvaćenije je dakle, objašnjenje da je zamjenički oblik preuzet od imenskog sustava, no promjenu možda nije loše shvatiti i kao uklanjanje razlika između dva skoro identična oblika koja imaju identičnu funkciju. Grč. - ἄων, koje pokazuje gubitak međuvokalskog *-h- tj. *-s-, je najraniji posvjedočeni grčki oblik te predstavlja polazište za sve druge. Pojavljuje se u mikenskom kao -a-o = *āōn*, u Homera kao -ἄων(eolski oblik, koji se javlja uz niže spomenuti jon. -εων), a u jonskoatičkom - ἄων > -ήων > jon.-at. -έων, -ῶν > at. -ῶν¹⁹.

PY Eb 473 *a-pi-me-de e-ke-qe e-to-ni-jo ke-ke-me-na-o ko-to-na-o to-so-de pe-mo*

ŽITO 4

Amphimedes ekheiqe e-to-ni-jo kekesmenāōn kotonāōn toso de

sperma.

ŽITO 4

»Amfimed, i ima zemlju javnih zemljišta, toliko sjemena žita: 48 l.«

¹⁸ U latinskom je rotacizmom nastao nastavak -*ārum* < -ā-som (usp. osk. -*azum*, umb. -*aru*).

¹⁹ Jon.-at. ἄα > η; jon.-at. pokraćivanje dugog vokala pred drugim vokalom, najčešće u slučaju η prije o i ω (hom./jon.-at. βασιλέων < βασιλῆων; ε + ω > ω).

PY Ad 684.2 *pu-ro ti-nwa-ti-ja-o i-te-ja-o ko-wo ČOVJEK 5...*

Pulos Ti-nwa-ti-jāōn histeiāōn korwoi ČOVJEK 5...

»Pil, sinovi švelja Ti-nwa-ti-jskih: pet ljudi...«

PY Ad 694 *pe-ki-ti-ra-o ko-wo ČOVJEK 4 ko-wo 3*

pektriāōn korwoi ČOVJEK 4 korwoi 3

»Četiri sina češljačica (vune), 3 dječaka.«

Imenice muškog roda a-deklinacije vjerojatno su prežici iz razdoblja prije nastanka ženskog roda u indoeuropskome. U indoeuropskom prajeziku nije bilo razlike u deklinaciji imenica muškog i ženskog roda. U klasičnom grčkom iz analoških razloga dolazi do promjena. Nominativ jednine a-deklinacija preuzima -ς iz o-deklinacije te tako nastaju završetci -ας i -ης. Homer zadržava neke arhajske nominative na -α: ἱππότα Νέστορ, νεφεληγερέτα Ζεός, μητίετα Ζεός, εὐρύοπα Ζεός, ἱππηλάτα Πηλεύς²⁰. Da li je u mikenskom u nominativu stajalo -ς nemoguće je utvrditi s obzirom na pisanje koje dozvoljava oba rješenja, ali je zbog nekih homerskih oblika vrlo vjerojatno.

PY Un 718.9 *to-so-de ra-wa-ke-ta do-se...*

toson de lāwāgetā(s) dōsei...

»Toliko će dati vođa...«

KN Am 821.2 *...ko-pe-re-u e-qe-ta e-ki-si-jo ČOVJEK 1*

...Kopreus hepeta(s) Exios ČOVJEK 1

»Pratilac Koprej iz Exa: jedan čovjek.«

PY Eo 224.5 *wa-na-ta-jo te-re-ta e-ke-qe o-na-to pa-ra a-ma-ru-ta ŽITO 1*

Wa-na-ta-jo telestā(s) ekhei onāton para Amaruntas ŽITO 1

»Wa-na-ta-jo telestā ima zakup od Amarunte: 12 l žita.«

Genitiv jednine na -ας zamijenjen je završetkom -αο koji je pak nastao analogijom prema o-deklinaciji posuđivanjem završnog -ο iz g. sg. -οιο, -οο. Dugo se smatralo kako je -ο preuzeto kao dio završetka *-yo (od muškog *o-yo) te je prisadeno na -ā- iz osnove pa tako *-āyo > -αο. Međutim mikenski pokazuje završetak -a-o, a ne -a-jo koji bi bio analogan s završetkom -o-jo. Jedno od objašnjenja ovog nesklada jest da je međuvokalsko *-y- ispalo ranije iza dugih vokala nego iza kratkih i tako poremetilo paralelan razvoj završetaka *-oyo i *-āyo²¹. Drugo objašnjenje kaže da je jednina bila pod utjecajem oblika za množinu *-āhōn (mik. *e-re-ta-o* = *eretāhōn*). Homerski nestegnuti oblici -αο i -ηω bolje se poklapaju s mik. -āho nego s -āo. Taj -αο se dakle pojavljuje u Homera kao eolski oblik uz jonski oblik -εω.

²⁰ Hom. oblici na -τα, koji stoje kao epiteti uz druge imenice, mogli bi biti ukočeni vokativi u apoziciji s nominativom. Usp. lat. Iuppiter nom. sg. koji je po postanju vokativ.

²¹ Usp. ie. *āyeri- > mik. *a-e-ri-qo* (*āeri-k^{wh}os* - osobno ime), hom. ἄεριος, av. *ayara*.

- PY Ae 108 *qo-te-ro ai-ki-pa-ta o-pi ta-ra-ma-ta-o qe-to-ro-po-pi o-ro-me-no*
 ČOVJEK 1
Qo-te-ro aigipastās opi Thalamātāo qetropoppi horomenos
 ČOVJEK 1
 »Qo-te-ro kozar koji pazi na Talamatinu stoku: jedan čovjek.«
- PY Ea 59.3 *ke-re-te-u e-ke o-na-to ke-ke-me-na ko-to-na su-qo-ta-o ŽITO 1*
Kretheus ekhei onāton kekesmenās ktōinās suqotāo ŽITO 1
 »Kretej ima zakup javnog zemljišta svinjara: 12 l žita.«
- PY En 659.1 *qe-re-qo-ta-o ki-ti-me-na to-so-de pe-mo ŽITO 2*
Qeleqontāo ktimenā toso de sperma ŽITO 2
 »Privatan (posjed) Qeleqonte toliko sjemena: 24 l žita.«

Treća deklinacija

Od padeža veću pažnju zahtijeva dativ jednine i množine. Mikenski čuva dva nastavka za dativ jednine. Prvi je izvorni ie. nastavak d. jd *-ey (osk. -eí, starolat. -ei, -e), a drugi je zapravo ie. lok. jd. *-i (ved. padí).

- KN Ga 675 *wa-na-ka-te pe-ma ZAČIN 10*
wanaktei sperma ZAČIN 10
 »Kralju: 120 l sjemena začina.«
- PY Ea 800 *ke-re-te-u e-ke o-na-to pa-ro mo-ro-qo-ro po-me-ne ŽITO 2*
Kretheus ekhei onāton para Mologwroi poimenei ŽITO 2
 »Kretej ima zakup od pastira Molobra: 24 l žita.«
- PY Un 718.1 *...po-se-da-o-ni do-so-mo...*
...Poseidāoni dosmos...
 »...prilog Posejdonu...«

Lokativ je možda bio poseban padež i u o-deklinaciji jer mikenski oblik koji označava dativ jednine moguće je, zbog nedostataka pisma, shvatiti i kao lokativ: ie. *-oy, mik. lok. jd. -oi, hom. οἴοι²²; ie. *-ōy, mik. dat. jd. -ōi, grč. λύκφ.

Kao što je već spomenuto, u grčkom je dativ jednine u stvari ie. lokativ jednine, a isto tako je i u množini dativ postao od lokativa. Nastavak -σι umjesto *-στυ tumači se analoškim utjecajem lokativa/dativa jednine na -ι. U mikenskom grčkom instrumental je još uvijek poseban padež s nastavkom -pi = -phi koji se podudara sa sanskrtskim -bhiṣ. U Homera taj nastavak (-φι) se upotrebljava u jednini i množini i ima različite funkcije: instrumental (ἴφι, βιήφι), ablativ (παρὰ ναῦφι), lokativ (ὄρεσφι), te rijeđe genitiv (Ἰλίοφι κλυτὰ τείχεα) i dativ (φρήτηρηφι). U kombinaciji s vokalom osnove o-deklinacije pojavljuje se ponekad i u imenica drugih deklinacija (κοτυληδονόφιν, δακρυόφι).

²² Usp. n. mn. οἴοι.

- KN Ld 787 *...o-re-ne-ja ki-to-pi*
...oleneja khitōmphi
 »...ukrašena haljinama.«
- PY Sb 1315.1 *...a-ni-ja te-u-ke-pi 5 di-pte-ra e-ru-ta-ra 16*
...(h)āniai teukesphi 5 diphtherai eruthrai 16
 »...pet uzdi s opremama, šesnaest crvenih koža.«
- PY Ta 708.3 *ta-ra-nu ku-te-se-jo a-ja-me-no e-re-pa-te-jo a-di-ri-ja-pi re-wo-pi-qe*
thrānus kuteseios aiasmenos elephanteios andriamphi lewomphi
 »Klupa od ebanovine ukrašena muškarcima i lavovima od bjelokosti.«

U sigmatskim osnovama u Homera očita je karakteristična nesklonost kontrakciji vokala, po svemu sudeći, prije direktno naslijeđena iz mikenskog nego ponovno uspostavljena u kasnijem periodu zbog potreba stiha.

	mikenski	Homer	atički	latinski	vedski
N/A	<i>te-me-no</i> ²³	τέμενος	τέμενος	<i>genus</i>	<i>vācas</i>
G	<i>*te-me-ne-o</i> ²⁴	τέμενος (<*gene(h)os)	τέμενος	<i>generis</i> (<geneses ²⁵)	<i>vācasas</i>
D	<i>e-re-e</i> ²⁶			<i>generī</i> (<genesei)	<i>vācase</i>
L	<i>we-te-i</i>	τέμεϊ (<*gene(h)i)	τέμεϊ	<i>genere</i> (<genesi)	<i>mānasi</i>
	mikenski	Homer	atički	latinski	vedski
n/a	<i>tu-we-a</i>	τένεα	τένη	<i>genera</i> (<genesas)	
i	<i>pa-we-pi</i>			<i>generibus</i> (<genesibus)	
g	<i>pa-we-o</i>	γενέων	γενῶν	<i>generum</i> (<genesom)	
l	<i>pa-we-si</i>	γένεσ(σ)ι	γένεσ(σ)ι		

- PY Fr 1184 *ko-ka-ro a-pe-do-ke e-ra₃-wo to-so e-u-me-de-i ULJE 18*
Kokalos apedōke elaiwon toson Eumēdehi ULJE 18
 »Kokal je naknadio toliko ulja Eumedu: 18 l ulja.«

- MY Oe 127 *pa-we-a₂ e-we-pe-se-so-me-na VUNA 20*
pharweha eu hepsēsomena VUNA 20
 »20 vunjenih plašteva za dobro iskuhati.«

²³ »komad zemlje« (τέμενος)

²⁴ Za sad nije posvjedočen završetak za g. jd. na linear B pločicama, no pretpostavljiv je kao -e-o = -eos, ako se paralelno uzme u obzir oblik za g.mn. -e-o = -eon.

²⁵ U najstarijim latinskim tekstovima nalazimo i odraz ie. *-os (*salutus*, g. sg. od *salus*; *nominus*, g. sg. od *nōmen*; SC de Bacch.), a ima i primjera uobičajenog nastavka prije -es>-is (stlat. *salutes pocolorum* »vrč zdravlja«).

²⁶ Ime mjesta.

PY Cn 655.5 *ma-ro-pi pu-wi-no a-pi-me-de-o... OVAN 190*
Marophi Purwinos Amphemēdehos... OVAN 190
 »U Ma-ro- Purin Amfimedov sin...: 190 ovnova.«

U diftonškim osnovama na -εῦ u Homera se vide završeci kakvi su bili u mikenkom, bez jon.-at. metateze kvantitete.

	pragrčki	mikenski	Homer	atički	jonski
N	*gwatilews	<i>qa-si-re-u</i>	βασιλεὺς		
G	*gwatilēwos	<i>i-je-re-wo</i>	βασιλῆ(φ)ος	-έως	-έος
D	*gwatilēwi	<i>ka-ke-wi</i>	βασιλῆ(φ)ῖ	-εῖ	-εῖ
A	*gwatilēwa	* <i>i-je-re-wa</i>	βασιλῆ(φ)α	-έα-	-έα
V	*gwatilew		βασιλεῦ		
	pragrčki	mikenski	Homer	atički	jonski
n	*gwatilēwes	<i>ka-ke-we</i>	βασιλῆ(φ)ες	-ῆες, -ῆς, -εῖς	-εῖς
g	*gwatilēwōn	<i>me-ri-te-wo</i>	βασιλή(φ)ων	-έων	-έων
d	*gwatilewhi	<i>ka-ke-u-si</i>	βασιλεῦσι		
a	*gwatilēwas	* <i>i-je-re-wa</i>	βασιλῆ(φ)ας	-έα-ς, -ῆς, -εῖς	-έας

U mikenskom postoje još neki padežni sufiksi, osim *-pi* (hom. -φι)²⁷, koji ne pripadaju uobičajenim deklinacijskim sustavima. Jedan od takvih sufiksa je *-de* (hom. -δε). Sufiks se dodaje na akuzativ imenice i označuje smjer te odgovara na pitanje *kamo*.²⁸

KN As 1519.11 *po-ti-ni-ja wo-ko-de aketira ku VUNA 1*
*Potnias woikonde akestriaihi kupria*²⁹ VUNA 1
 »U dom Gospodarice, šveljama: 3 kg ciparske vune«

KN Fp 14 *...ULJE...a-mi-ni-so-de pa-si-te-o-i 2*
...ULJE Amnisonde pansi theoihi 2
 »...u Amnis, svim bogovima: 24 l ulja.«

PY An 1 *e-re-ta pe-re-u-ro-na-de i-jo-te...*
eretai pleuronade iontes:...
 »Veslači koji idu u Pleuron:...«

Posvjedočen je i sufiks *-te* čija je upotreba s imenima mjesta nedovoljno dokazana te za koji nije uvijek sigurno treba li ga protumačiti kao *-then*, hom. -θεν ili kao *-thei*, hom. -θι.

Zamjenice

mi (*min*), anaforička zamjenica 3.l. ak. sg. - hom. μιν.

²⁷ V. gore

²⁸ Alativ

²⁹ Knoški pisar je razlikovao dvije vrste fine vune, kretsku (*ke-re-si-ja*) vunu i ciparsku (*ku-pi-ri-ja*) vunu.

PY Ep 704.5 *e-ri-ta i-je-re-ja e-ke e-u-ke-to-qe e-to-ni-jo e-ke-e te-o da-mo-de-mi*
pa-si ko-to-na-o ke-ke-me-na-o o-na-to e-ke-e to-so pe-ma ŽITO 3
Erithā hierieā ekhei eukhetoiqe e-to-ni-jo ekehe theon dāmo de min
phāsi ktonāon kekesmenāon onāton ekehe toson sperma ŽITO 3
 »Svećenica Erita ima (ovo) i tvrdi da bog ima zemlju, a narod kaže da ima zakup javnih zemljišta, toliko sjemena žita: 36 l.«

PY Na 926 *pa-ka-a-ka-ri a-ki-ti-to e-ke-de-mi a-ku-mi-jo LAN 6*
Pa-ka-a-ka-ri aktitos ekhei de min A-ku-mi-jo LAN 6
 »Pa-ka-a-ka-ri: neobrađena (nenaseljena?) zemlja, a ima ju A-ku-mi-jo: 6 (komada) lana.«

pe-i (*spheis?*, *sphe(hi)?*, *sphein?*), 3. l. dat. pl. Svi pretpostavljeni oblici dolaze u obzir te imaju svog odraza u ark. σφεῖς, u hom./jon. σφι(v) i u hom./jon.-at. σφι σι(v).

PY An 519.15 *...me-ta-qe pe-i e-qe-ta ro-u-ko ku-sa-me-ni-jo*
...metaqe spheis heqeta Rouko Kusamenios
 »...i s njima pratitelj Rouko, sin Kusamenov.«

PY Na 395 *...to-sa-de pe-i... e-re-u-te-ro-se LAN 30*
...tossa de spheis... eleutherose LAN 30
 »...a toliko je njima učinio slobodnim: 30 lana.«

Glagoli

Budući da su na linear B pismu pronađeni uglavnom samo popisi koji su sasvim lijepo funkcionirali i bez glagola, mikenski glagolski sustav nije dobro poznat te se o mikenskim glagolima nema mnogo reći. Finitni oblici glagola koji se pojavljuju uvijek su u 3. licu, sigurno zbog karaktera zapisa: *e-e-si* (*ehensi*), *e-ke* (*ekhei*), *do-se* (*dōsei*), *pa-si* (*phāsi*), *e-ko-si* (*ekhonsi*), *ki-ti-je-si* (*ktiensi*), *do-so-si* (*dōsonsi*), *pe-re* (*pherei*)...

PY Vn 10 *o-di-do-si du-ru-to-mo a-mo-te-jo-na-de e-pi-pu-ta 50 a-ko-so-ne 50*
hō didonsi drutomoi (h)armoteiōnade epiphuta 50 axones 50
 »Ovako drvosječe daju radionici kola: 50 mladica, 50 osovina.«

PY Cc 660 *me-ta-pa a-ke-o a-ke-re pa-ro ka-ra-su-no JARAC 30*
Metapa A-ke-os ageirei paro Ka-ra-su-nōi JARAC 30
 »Metapa: A-ke-o skuplja 30 jaraca od Ka-ra-su-na.«

Važno je i spomenuti izostanak pisanja augmenta kako u mikenskom tako i u Homera: *pe-re* (*phere*), *e-re-u-te-ro-se* (*eleutherōse*), *pa-ro-ke-ne-to* (*parogeneto*), *o-po-ro* (*ophlon*). Naravno, to kod Homera nije pravilo te zna posegnuti za augmentom.

PY Eq 213 *o-wi-de a-ko-so-ta to-ro-qe-jo-me-no a-ro-u-ra...*
hō wide Axotā(s) troqeiomenos arourans...
 »Tako je vidio Aksota obilazeći po poljima...«

KN Le 641 *o-a-po-te de-ka-sa-to a-re-i-jo...*
hō apōthen dexato Areios...
 »Tako je Arej primio izdaleka...«

Vokabular

Broj mikenskih imenica nije velik, popis sadržava samo nekih 900 riječi s oko 1260 padežnih i pravopisnih varijanti. Od tih 900 riječi čak 310 je identično onima u Homera (to je nekih 33% svih mikenskih imenica), s time da 50-60 riječi je toliko slično nekim Homerovim riječima da ih se zapravo može smatrati homerskima (to gore spomenuti postotak povećava na 40%). Riječi koje su nam poznate samo iz Homera i pjesništva predstavljaju arhaične prežitke iz ranijeg razdoblja tako da nije nimalo čudno kada ih nalazimo u mikenskim dokumentima u svakodnevnoj upotrebi. U ovu kategoriju pripadaju riječi poput *pa-ka-na* (φάσγανον) i *e-ke-a* (ἔγχος). Neke se riječi smatraju ciparskima poput *di-pa* (δέπας). Termin koji označuje kralja, *wa-na-ka* = *wanax*, u klasično je doba gotovo potpuno izašao iz upotrebe u čitavoj Grčkoj, ali ne i na Cipru. Premda možemo prilično sigurno pretpostaviti da počeci homerskog jezika sežu u mikensko doba, ne možemo odvojiti nijedno mjesto u epu te za njega reći da je mikenski niti možemo točno pobrojati sve mikenske riječi. Međutim jasno je da su neke riječi, koje su se u starija vremena nalazila samo u ciparskom ili arkadskom, gotovo sigurno mikenske u smislu da dolaze iz jezika koji se govorio na Peloponezu prije dorske invazije ili jonske kolonizacije. Potvrdu ovoga nalazimo u upotrebi riječi *témenos* u arkadskom u značenju komada zemlje odijeljenog kao posebnog posjeda. Ovo značenje ima ne samo u Homera (Z 194, I 578), nego i u mikenskim zapisima iz Pila, ali nigdje drugdje u grčkom.

PY Er 312 *wa-na-ka-te-ro te-me-no to-so-jo pe-ma ŽITO 30*
wanakteron temenos tosojo sperma ŽITO 30
 »Kraljevski posjed toliko sjemena: 360 l žita.«

καὶ μὲν οἱ (Βελλεροφόντη) Λύκιοι τέμενος τάμον ἔξοχον ἄλλων,
 καλλόν, φυταλιῆς καὶ ἀρούρης, ὄφρα νέμοιτο. (Z 194-5)

ἔνθά μιν (Μελέαγρον) ἦνωγον τέμενος περικαλλές ἐλέσθαι
 πεντηκοντόγυον, τὸ μὲν ἦμισυ οἶνοπέοιο,
 ἦμισυ δὲ ψιλὴν ἄροσιν πεδίοιο ταμέσθαι. (I 578-80)

Vjerojatno i mnogi homerski epiteti potječu iz mikenskog perioda.

KN V 52 *a-ta-na-po-ti-ni-ja 1...*
Athānāi potniāi 1...

»Gospodarici Ateni jedan...«

Ἐριόυνιος korišten uz Herma se objašnjava kao arkadska riječ u značenju brz trkač. Ciparski tumači zašto se Apolon naziva Σμινθεύς (A 39). Kao pošiljatelju kuge obraća mu se kao mišjem bogu, budući da miševi prenose kugu.

Zanimljiva su i osobna imena koja se javljaju u mikenskim tekstovima i u Homera:

<i>ai-ku-pi-ti-jo</i>	Ἀῦγύπιος	<i>e-pi-ja-ta</i>	Ἐφιάλτης
<i>ai-ti-jo-qo</i>	Ἀῦθίωψ	<i>e-ta-wo-ne-u</i>	Ἐτεωνεύς
<i>ai-to</i>	Αἴθων	<i>e-u-me-de</i>	Εὐμήδης
<i>ai-wa</i>	Αἴας	<i>e-u-ru-qo-ta</i>	Εὐρυβάτης
<i>ai-wa-ja</i>	Ἀῶαίη	<i>i-pe-me-de-ja</i>	Ἴφιμέδεια
<i>a-ke-ra-wo</i>	Ἄγελάος	<i>ka-ra-u-ko</i>	Γλαῦκος
<i>a-ki-re-u</i>	Ἄχιλλεύς	<i>ka-ro-qo</i>	Χάροπος
<i>a-ko-to</i>	Ἄκτωρ	<i>ka-sa-to</i>	Ξάνθος
<i>a-mu-ta-wo</i>	Ἄμυθάων	<i>ka-to, (gen. ka-to-ro)</i>	Κάστωρ
<i>a-pa-re-u</i>	Ἄφαρεύς	<i>ke-re-te-u</i>	Κρηθεύς
<i>a-pi-a-ro</i>	Ἄμφιάλος	<i>ko-pe-re-u</i>	Κοπρεύς
<i>a-pi-ja-re-wo</i>	Ἄμφιάραος (Ἄμφιάρης)	<i>ku-ru-me-no</i>	Κλύμενος
<i>a-re-ku-tu-ru-wo</i>	Ἄλεκτρύων	<i>ma-ka-wo</i>	Μαχάων
<i>a-re-ta-wo</i>	Ἄρετάων	<i>ne-ri-to</i>	Νήριτος
<i>a-ro-je-u</i>	Ἄλωεύς	<i>o-re-ta</i>	Ὀρέστης
<i>a-ta-no</i>	Ἄντηνωρ	<i>pa-da-ro</i>	Πάνδαρος
<i>de-u-ka-ri-jo</i>	Δευκαλίων	<i>pa-da-so</i>	Πήδασος
<i>e-ko-to</i>	Ἐκτωρ	<i>pa-di-jo</i>	Πανδίων
<i>e-pe-ke-u</i>	Ἐπειγεύς	<i>pe-da-i-o</i>	Πήδασιος
<i>pe-ke-u</i>	Φηγεύς	<i>re-u-ko-jo (gen.)</i>	Λεῦκος
<i>pe-ri-me-de</i>	Περιμήδης	<i>ru-ki-jo</i>	Λύκιος
<i>pe-ri-mo</i>	Πέριμος	<i>ru-ko</i>	Λύκων
<i>pe-ri-to-wo</i>	Πειρίθοος	<i>ta-ta-ro</i>	Τάνταλος
<i>po-ru-qo-ta</i>	Πολυφόντης	<i>te-se-u</i>	Θησεύς
<i>po-te-u</i>	Ποντεύς	<i>to-ro-o (gen.)</i>	Τρώς
<i>pu-ra-ko</i>	Φύλακος	<i>tu-we-ta</i>	Θυέστης
<i>pu-ra-so</i>	Πύρασος	<i>wi-pi-no-o</i>	Ἴνφίνοος
<i>pu-ri</i>	Πύρις	<i>wi-ro</i>	Ἴλος, Ἴρος
<i>ra-wo-do-ko</i>	Λαόδοκος		

Premda bi mnogi voljeli da je tako, nijedno homersko ime nije potvrđeno kao povijesna ličnost. Kretej i Amitaon su po Homeru dio pilske povijesti, no vlasnici ovih imena na pločicama nisu dovoljno važni da bi ih se moglo poistovjetiti. Hektor Linear B pločica je *do-e-ro te-o-i-o*, a Ahilej najobičniji pastir. Dvadeset imena s ovog popisa pripada Trojancima ili muškarcima koji su se borili na trojanskoj strani: Ἄγελάος, Ἄντηνωρ, Ἄρετάων, Δευκαλίων, Εὐμήδης, Γλαῦκος, Ἐκτωρ,

Ἴλος, Λαόδοκος, Λύκων, Πάνδαρος, Πήδαισος, Πήδασος, Πέρμιος, Φηγεύς, Φύλακος, Πύρασος, Πύρις, Τρώς, Ξάνθος. Neka od ovih imena dana su i Grcima. Ponavljanje imena na pločicama pokazuje da je u mikensko doba broj imena u upotrebi bio ograničen, pa kada Homer isto ime nadjene nekolicini likova, razlog tome možda nije nedostatak mašte.

Zaključak

Homerov jezik nije bio jezik svakodnevnice komunikacije. Sadržava previše alternativnih oblika, previše sinonima, previše umjetnih oblika da bi bilo u kojem smislu mogao biti govorni dijalekt. To je umjetan jezik stvoren za pjesničku kompoziciju. Njegovom opširnom izražaju pridonijeli su različiti slojevi grčkog. Dominantan element je jonski 8. stoljeća pr. Kr., koji je kombiniran s različitim elementima koji dolaze izvan jonskog područja. Postoje riječi i oblici koji su u starijim periodima preživjeli u Tesaliji i Eoliji, u Arkadiji i na Cipru, mjestima na kojima se mikenski možda najdulje održao (mnogi arkado-ciparski dijalekt, kao najbliži mikenskom, smatraju ostacima mikenske kulture); postoje oblici tako neobični da ih ne možemo povijesno smjestiti. Opet postoje grčki narodi koji nisu osobito pridonijeli homerskom jeziku, posebice govornici zapadno-grčkih narječja, na primjer Dorani s Peloponeza i Krete. Objašnjenje jest da su jonski pjesnici prilagodili tradicionalni jezik jonskome da bi ga učinili razumljivijim svom narodu i lakšim samima sebi za stvaranje. No zadržali su, jer su bili korisni i ukrasni, riječi i oblike koji nisu jonski, nego dolaze iz starijeg grčkog koji se govorio u mikensko doba, ali se kasnije raspao na različite dijalekte. Dugo se sumnjalo na postojanje takvog jezika. Sada tek možemo početi shvaćati kakav je to jezik bio i prepoznati neke osobine homerskog koje donedavno nisu bile dovoljno dobro objašnjene.

Jezik pločica pisanih linear B pismom, koji se može nazvati mikenskim, sadržava elemente koji preživljavaju u Homera, ali su rijetki, ako ne i nepostojeći drugdje, kao na primjer genitiv jednine na -οιο (drugdje ga se može naći jedino na nekim tesalskim natpisima) i na -αο; genitiv množine na -αων; oblik Ποσειδάων; česte imenice vršitelja radnje na -τηρ, koje su redovite u ciparskom, no neuobičajene izvan njega; sufiksi -δε koji označuje kretanje prema i -θεν koji označuje kretanje od; nastavak -φι koji ima lokativno, socijativno i instrumentalno značenje, koji Homer upotrebljava u ἴφι i ponekad izabere ὄρεσφι iako bi mogao upotrijebiti i ὄρεσσι (Λ 474; X 139, 189); izbjegavanje kontrakcije vokala. Homerski πῶτιν' Ἀθήνη je gotovo savršena transpozicija mikenskog *a-ta-na po-ti-ni-ja*. Mikenski zadržava digamu i na početku i unutar riječi i pokazuje da je razlog Homerovoj nesigurnoj praksi u korištenju digame sudar tradicionalnog jezika i suvremenog jonskog. Premda dokaza nema mnogo, jasno je da su neki oblici prastarog porijekla duboko ukorijenjeni u homerski grčki, dok su ostali transformirani

u umjetne zamjene s istom metričkom vrijednošću. Stari ep čuva pjesnički izričaj nastao mnogo prije njegovoga zapisivanja, stručnjaci ga smještaju u 8. st. pr Kr. Mikenski oblici su preživjeli u Homera jer su očuvani živom, usmenom tradicijom pjesničke kompozicije, jer su smatrani vrijednima očuvanja zbog svoje starosti i korisnosti. Homerski jezik je plod duge tradicije koja je očuvala ostatke iz mikenskih vremena.

Bibliografija

- DUHOUX, Yves, MORPURGO DAVIES, Anna (ur.), *A Companion to Linear B: Mycenaean Greek Texts and their World. Volume 1*, Leuven, 2008.
- DUKAT, Zdeslav, *Gramatika grčkoga jezika*, Zagreb, 1983.
- KAPOVIĆ, Mate, *Uvod u indoeuropsku lingvistiku*, Zagreb, 2008.
- MATASOVIĆ, Ranko, *Kratka poredbenopovijesna gramatika latinskoga jezika*, Zagreb, 1997.
- PALMER, Leonard R., *The Greek language*, London, 1996.
- SIHLER, Andrew L., *New comparative grammar of Greek and Latin*, Oxford, 2008.
- VENTRIS, Michael, CHADWICK John, *Documents in Mycenaean Greek*, Cambridge, 1973.
- VILBORG, Ebbe, *A tentative grammar of Mycenaean Greek*, Göteborg, 1960.
- WACE, Alan J. B., STUBBINGS, Frank. H., *A Companion to Homer*, London, 1962.